

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
สมปยุตตา ยถาโยคํ ฯลฯ เตสนทานิ ยถารหิ.
เวทนาเหตุโต กิจจ- ฯลฯ สงคโห นาม นียเต. ?
ข. ให้อธิบายประเภทแห่งเวทนา ๕ คืออินทริยเภทนัย ?
๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?
ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับ สเหตุกจิต ?
๓. ให้แสดงการจำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ?
๔. ให้แสดงจิตที่เกิดในทวาร และพ้นจากทวาร โดยแน่นอนและไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้ ?
ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว
ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕
ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖
ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖
๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
ปญจวิส ปริตตมहि
เอกวิสตี โวหาเร
วิสาณุตตรมุตตมहि
ปญจ สัพพตถ ฉจเจติ
ฉ จิตตานิ มหคคเต
อญฺญ นิพพานโคจร
อคฺคมคฺคผลฺลขุฉิเต
สตฺตธา ตตถ สงคโห
๖. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? แบ่งออกเป็นกี่หมวดคืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมด้วยความหมาย ?
๗. ก. กิเลสมีจำนวนเท่าไร ให้แสดงมาเฉพาะชื่อ ?
ข. ให้แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑๕๐๐ มาดู ?
ค. ให้อยู่มาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดง
กุศลที่ประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้น มาโดยเฉพาะๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหาณกิเลสชนิดใด ?
๘. ก. จงจำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณและอโสภณมาดู ?
ข. ให้แสดงอริยสัจ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๙. ก. ในปรมัตถธรรม ๔ ประการ เมื่อว่าโดยอายตนะแล้วมี ๑๒ ว่าโดยธาตุมี ๑๘ ที่เป็นอย่างนี้สำคัญอะไรเป็นหลัก ?
ข. จงแสดงผลที่เกิดจากอายตนะ ๑๒ โดยเฉพาะ ๆ ?
๑๐. ให้แสดงความหมาย พร้อมทั้งองค์ธรรม ในหัวข้อธรรมดังต่อไปนี้ ?
ก. สังขารขันธ ข. วิญญาณูปาทานักขันธ ค. อัมมายนตะ ง. มโนวิญญาณธาตุ จ. ทุกขสังขาร

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันจันทร์ที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ตอบ แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖
๓. กิจจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖
๕. อารัมมณสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖
๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

๒. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้นได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้นคืออะไร ? ให้แสดงตามคติคคหนนัย ?

ตอบ อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก เอกเหตุกเจตสิก

อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก ทวิเหตุกเจตสิก

และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นอโลกะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต เหตุ ๓ นั้น คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ อิมหเหตุ

๓. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวตถุ นิสสิตา กามะ

สตต รูปะ จตฺตพิธา

ติวตถุ นิสสิตารูปะ

ธาเตวากานิสสิตา มตา

ข. คำว่า สังโยชน์ หมายความว่าอย่างไร ? ให้แสดงวจนัตถะและความหมายมาด้วย ?

ตอบ ก. แปลคาถาดังต่อไปนี้ นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญานธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑ พึงทราบวิญญานธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญานธาตุ โสทวิญญานธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอัสสญสัจตภูมิ) พึงทราบมโนวิญญานธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุภูมิ ๔

ข. คำว่า สังโยชน์ หมายความว่า ธรรมชาติที่ผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ไม่ให้ออกไปจากวัฏฏทุกข์ได้ เหมือนหนึ่งเชือกที่ผูกโยงสัตว์หรือวัตถุสิ่งของไว้ไม่ให้หลุดไป ดังแสดงวจนัตถะว่า สํ โยเชนติ พนฺธนํติติ= สงโยชนานิ ธรรมเหล่าใดย่อมผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้นชื่อว่า สังโยชน์

๔. ก. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ?

ข. ให้แสดงโอฆะ ๔ พร้อมด้วยความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวดคือ ๑.อาสวะ ๒.โอฆะ ๓. โยคะ ๔.คันถะ ๕.อุปาทาน ๖.นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ข. แสดงโอฆะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้

๑. กาโมฆะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. ภโวฆะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน รูปภพ อรูปภพ หรือ รูปฌาน อรูปฌาน องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปยุตตจิต ๔

๓. ทิฏฐิฆะ ธรรมที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในความเห็นผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปยุตตจิต ๔

๔. อวิชฺชเณ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในความหลง ความโง่ องค์กรธรรมได้แก่มโหเจตสิก ที่ใน
อกุศลจิต ๑๒

๕. ท่านกล่าวว่านิพพานเป็นขั้นวิมุตตินั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

ตอบ ที่ท่านกล่าวว่านิพพาน เป็นขั้นวิมุตตินั้น เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ

๑. นิพพาน ไม่มีประเภทแห่ง ปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว

๒. นิพพาน เป็นอชฌัตตะไม่มี เป็นพหิตระอย่างเดียว

๓. นิพพาน เป็นโอฬาริกะไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว

๔. นิพพาน เป็นหิณะไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียว

๕. นิพพาน เป็นสันติกะไม่มี เป็นทุระอย่างเดียว ฉะนั้น จึงเป็นขั้นวิมุตติไม่ได้

ที่กล่าวว่านิพพานเป็นกาลวิมุตต พหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระ เหล่านี้ ก็ไม่เรียกว่านิพพาน มี ๕ ประเภท
แต่คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือ นิพพานที่เป็นกาลวิมุตตนั้นเองก็เป็นพหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระด้วย

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

สมปยุตฺตา ยถาโยคํ ฯลฯ เตสนฺทานิ ยถารหํ.

เวทนาเหตุโต กิจฺจ- ฯลฯ สงฺคโห นาม นียเต.

ข. ให้อธิบายประเภทแห่งเวทนา ๕ คืออินทริยเภทนัย ?

ตอบ ก. แปลคาถาดังต่อไปนี้

สภาวะธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญฺญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย เอกุปปาตาทา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิตโดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณฺ และวัตถุ ตามสมควร

ข. การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนี้ เกี่ยวด้วยกายบ้าง เกี่ยวด้วยใจบ้าง เกี่ยวด้วยกาย มี ๒ คือ รู้สึกลับสบายและไม่สบาย, เกี่ยวด้วยใจ มี ๓ คือ รู้สึกลับสบาย ไม่สบายและเฉย ๆ รวมมี ๕ คือ

๑. ความรู้สึกสบายที่เกี่ยวด้วยกายนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน สุขสหคตกายวิญญานจิต เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า สุขเวทนา

๒. ความรู้สึกไม่สบายที่เกี่ยวด้วยกายนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน ทุกขสหคตกายวิญญานจิต เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า ทุกขเวทนา

๓. ความรู้สึกสบายที่เกี่ยวด้วยใจนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน โสมนัสสหคตจิต เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า โสมนัสเวทนา

๔. ความรู้สึกไม่สบายที่เกี่ยวด้วยใจนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน โทสมุลจิต เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า โทมนัสเวทนา

๕. ความรู้สึกเฉยๆนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน อุเบกขาสหคตจิต เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครองเรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่อกุศลจิต เอกกุศลจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อกุศลจิต กับ สเหตุกจิต ?

ตอบ ก. การที่จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิตไม่มีนั้น เพราะอกุศลเหตุมีเพียง ๓ กุศลเหตุ และอัปยาคเหตุ ก็มีเพียง ๓ ธรรมดาอกุศลเหตุ กับ กุศลเหตุ หรือกับอัปยาคเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี ฯ

ข. ความแตกต่างกันระหว่างอกุศลจิต กับ สเหตุกจิต นั้น คือ

๑. อกุศลจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้น มีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอารมณ์

สเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอารมณ์

๒. อกุศลจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๒ ชาติ คือ วิปากชาติ กับ กิริยาชาติ

สเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ

๓. อกุศลจิต เป็นกามพวกเดียว

สเหตุกจิต เป็นกาม มหัคคตะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๓

๔. อกุศลจิต เป็นโลกีย

สเหตุกจิต เป็นโลกีย และโลกุตตระได้ทั้ง ๒

๓. ให้แสดงการจำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ?

ตอบ แสดงการจำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดังนี้ คือ

๑. จิตที่ทำหน้าที่ใน ปฏิสนธิฐาน ภวังคฐาน จุตติฐาน มี ๑๙ ดวงคือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙

๒. จิตที่ทำหน้าที่ในอวิชชฐาน มี ๒ ดวงคือ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ ขณะเกิดในมโนทวาร

๓. จิตที่ทำหน้าที่ในปัญจวิญญูณฐาน มี ๑๐ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐

๔. จิตที่ทำหน้าที่ใน สัมปฏิจฉนฐาน มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฉนจิต ๒

๕. จิตที่ทำหน้าที่ในสันตริณฐาน มี ๓ ดวงคือ สันตริณจิต ๓

๖. จิตที่ทำหน้าที่ใน โวภูตัพพนฐาน มี ๑ ดวงคือ มโนทวาราวชชนจิต ๑ ขณะเกิดในปัญจทวาร

๗. จิตที่ทำหน้าที่ใน ขวนฐาน มี ๕๕ หรือ ๘๗ ดวงคือ อกุศลจิต ๑๒ หลิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตกริยาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

๘. จิตที่ทำหน้าที่ใน ตทารัมมณฐาน มี ๑๑ ดวงคือ สันตริณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

๔. ให้แสดงจิตที่เกิดในทวาร และพ้นจากทวาร โดยแน่นอนและไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้ ?

ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖

ตอบ ก. จิตที่เกิดในทวารเดียวโดยแน่นอนมี ๓๖ หรือ ๖๘ ดวง ได้แก่ ทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ อัปปนาชชนจิต ๒๖ หรือ ๕๘ ไม่แน่นอน ได้แก่ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐)

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕ โดยแน่นอนมี ๓ ดวง ได้แก่ มโนธาตุ ๓ ไม่แน่นอนได้แก่ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖ โดยแน่นอน มี ๓๑ ดวงได้แก่ โสมนัสสันตริณจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ กามชวนจิต ๒๙ ไม่แน่นอนมี ๑๐ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตริณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ โดยแน่นอน มี ๙ ดวงได้แก่ มหัคคตวิปากจิต ๙ ไม่แน่นอน ได้แก่ อุเบกขา สันตริณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

๕. ให้แปลคลาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมहि

ฉ จิตตานิ มหคคเต

เอกวิสติ โวหาเร

อภูธ นิพพานโคจร

วิธานุตตรมุตตมहि

อคคมคคผลุขฉิเต

ปญจ สพพตถ ฉจุเจติ

สตตธา ตตถ สงคโห

ตอบ แปลคลาดังต่อไปนี้ จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตริณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญูณัญญาตนญาณจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนญาณจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นมหัคคตอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสาณัญญาตนญาณจิต ๓ อากิญจัญญายตนญาณจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นปัญญุตติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวงคือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ ปัญญุตติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๙)

จิต ๕ ดวงคือ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ ปัญญุตติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวงคือ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔ กิริยาอภิญญาจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ ปัญญุตติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารัมมสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอกัณตะ ๔ อเนกัณตะ ๓ ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๖. สมุจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? แบ่งออกเป็นกี่หมวดคืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมด้วยความหมาย
ตอบ สมุจยสังคหะ หมายความว่า ปริณิเทศที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวดๆ ชื่อว่าสมุจยสังคหะ

แบ่งออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล โดยส่วนเดียวหมวดหนึ่ง
๒. มิสสสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะทั้ง ๓ ปนกัน หมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่าย มรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรม ทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

๗. ก. กิเลสมีจำนวนเท่าไร ให้แสดงมาเฉพาะชื่อ ?

ข. ให้แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑๕๐๐ มาดู ?

ค. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดง
กุศลที่ประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้น มาโดยเฉพาะๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหาณกิเลสชนิดใด ?

ตอบ ก. กิเลสมีจำนวน ๑๐ คือ

๑. โลภกิเลส ๒. โทสากิเลส ๓. โมหากิเลส ๔. มานกิเลส ๕. ทิฏฐิกิเลส
๖. วิจิกิจฉากิเลส ๗. ถีนากิเลส ๘. อุทธัจจกิเลส ๙. อหิริกกิเลส ๑๐. อโนตตปปกิเลสฯ
- ข. แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ อารมณ์ที่เป็นเหตุให้กิเลส ๑๐ เกิดขึ้นได้นั้นมี ๑๕๐ คือ
นามเตปญญาสะ คือนามธรรม ๕๓ นิพันนรูป ๑๘ ลักขณรูป ๔ รวม ๗๕

ในอัมมัตตสันดาน คือภายในตัวเรามี ๗๕

ในพหิตธสันดาน คือสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ภายนอกตัวเรามี ๗๕ รวม ๑๕๐ อารมณ์ ๑๕๐ คุณด้วยกิเลส ๑๐ คงเป็นกิเลส ๑๕๐๐ ฯ

ค. แสดงยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้นนั้นมิตั้งนี้คือ อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิตีกกมกิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้ เปรียบเหมือนกับไม้ขีดไฟ อนุสัยกิเลส เปรียบเหมือนไฟที่อยู่ในหัวไม้ขีด อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปรียบเหมือนเอาก้านไม้ขีดไฟขีดที่ข้างกล่อง เมื่อไฟปรากฏขึ้น ไฟนี้เปรียบเหมือนกับปริยฐานกิเลส และเมื่อเอาไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ไปจุดเข้ากับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ไฟที่ลุกติดวัตถุนั้น ๆ เปรียบเหมือนกับวิตีกกมกิเลสดังนี้

และกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้โดยเฉพาะ ๆ นั้นคือ

ศีลกุศล สามารถประหาณ วิตีกกมกิเลสได้

สมาธิกุศล สามารถประหาณ ปริยฐานกิเลสได้

ปัญญาในมรรค สามารถประหาณ อนุสัยกิเลสได้ ฯ

๘. ก. จงจำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณและอโสภณมาดู ?

ข. ให้แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. จำแนกพระธรรม ๙ โดย โสภณและอโสภณนั้น มิตั้งนี้ สัทธาพระ สติพระ ปัญญาพระ หิริพระ โอตตปปะพระ รวม ๕ เป็นโสภณ อหิริกพระ อนอตตปปะพระ รวม ๒ เป็นอโสภณ วิริยพระ สมาธิพระ รวม ๒ เป็นทั้งโสภณและอโสภณ

ข. แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

๑. ฉันทาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความพอใจ องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขณะ ๑๘ ตีเหตุกขณะ ๓๔ หรือ ๖๖

๒. วิริยาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความเพียร องค์ธรรมได้แก่วิริยเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขณะ ๑๘ ตีเหตุกขณะ ๓๔ หรือ ๖๖

๓. จิตตาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรับอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ ทวิเหตุกขณะ และตีเหตุกขณะ ๕๒ หรือ ๘๔

๔. วิมังสาธิปติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรู้แจ้งตามความเป็นจริง องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก
ที่ในติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๙. ก. ในปรมัตถธรรม ๔ ประการ เมื่อว่าโดยอายตนะแล้วมี ๑๒ ว่าโดยธาตุมี ๑๘ ที่เป็นดังนี้อาศัยอะไรเป็น
หลัก ?

ข. จงแสดงผลที่เกิดจากอายตนะ ๑๒ โดยเฉพาะ ๆ ?

ตอบ ก. ในปรมัตถธรรม ๔ ประการ เมื่อว่าโดยอายตนะแล้วมี ๑๒ นั้น เพราะอาศัยมีประเภทต่างกันแห่งทวาร ๖
อารมณ์ ๖ เมื่อว่าโดยธาตุมี ๑๘ นั้น เพราะอาศัยทวาร ๖ อารมณ์ ๖ และวิญญาณ ๖

ข. ผลที่เกิดจากอายตนะ ๑๒ โดยเฉพาะ ๆ นั้น มีดังนี้ คือ

๑. จักขุวิญญาณ การเห็น เป็นผลของจักขายตนะ กับ รูปายตนะ
๒. โสทวิญาณ การได้ยิน เป็นผลของ โสทายตนะ กับ สัททายตนะ
๓. ฆานวิญาณ การรู้กลิ่น เป็นผลของ ฆานายตนะ กับ คันธายตนะ
๔. ชิวหาวิญาณ การรู้รส เป็นผลของ ชิวหายตนะ กับ รสายตนะ
๕. กายวิญาณ การรู้ถูกต้อง เป็นผลของ กายายตนะ กับ โผฏฐัพพายตนะ

๖. จิต ๗๖ (เว้นทวิปัญจวิญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓) มีการรู้อารมณ์ และ คตินึกในเรื่องราวทั้งปวง เป็นผล
ของมนายตนะ กับ ธัมมายตนะ

๑๐. ให้แสดงความหมาย พร้อมทั้งองค์ธรรม ในหัวข้อธรรมดังต่อไปนี้ ?

ก. สังขารชั้นขันธ์ ข. วิญญาณูปาทานักขันธ ค. ธัมมายตนะ ง. มโนวิญญาณธาตุ จ. ทุกขสัจจะ

ตอบ ก. สังขารชั้นขันธ์ กองสังขาร องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตาม
สมควร

ข. วิญญาณูปาทานักขันธ กองจิต ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑

ค. ธัมมายตนะ สภาพธรรมต่าง ๆ ที่ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นเหตุให้จิต เจตสิก เกิด องค์ธรรมได้แก่
เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ง. มโนวิญญาณธาตุ จิต ๗๖ ชื่อว่ามโนวิญญาณธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรู้อารมณ์เป็นพิเศษ องค์ธรรมได้แก่
จิต ๗๖ (เว้นทวิปัญจวิญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

จ. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย